

Развитие на земеделието в община Струмияни

Проф. д.ик.н. АНТОАНЕТА СИМОВА
СУ „Климент Охридски“ Стопански факултет

Резюме: Страната ни е член на ЕС вече трета година, но среща значителни трудности при усвояването на фондовете, предназначени за ускоряване развитието на изостаналите райони. Целта на статията е да се направи анализ на състоянието на селското стопанство, както и на настроенията и намеренията на фермерите на територията на една от най-изостаналите селски общини в България — Струмияни. Основният извод от изследването е, че изостаналите селски общини все още не могат да усетят ефекта от присъединяването на страната към ЕС и че техните икономики не са интегрирани не само към международния, но и към националния пазар.

Ефективността на земеделското производство е ниска поради разпокъсаността на земята и липсата на достатъчно малогабаритна техника. Разчита се на влагането на много ръчен труд и добивите са незадоволителни. Хранително-вкусовата промишленост не е развита (с изключение на един цех за производството на малотрайни колбаси).

Емпиричното изследване на селските домакинства доказва, че средствата по структурните фондове на ЕС почти не достигат до потенциалните бенефициенти, като за това съществуват както обективни, така и субективни причини.

Ключови думи: земеделие, фермери, община Струмияни.

Увод

Една от основните цели на регионалната и селскостопанската политика на ЕС е преодоляването на различията в стандарта на живот на населението по цялата територия на Съюза. Страната ни е член на ЕС вече трета година, но среща значителни трудности при усвояването на фондовете, предназначени за ускоряване на развитието на изостаналите райони. Целта на статията е да се направи анализ на състоянието на селското стопанство, както и на настроенията и намеренията на фермерите на територията на една от най-изостаналите селски общини в България. Този анализ е изграден на основата на вторични източници на информация, както и на емпирично изследване на селски домакинства, направено по проекта на

ФАО „Подкрепа за изграждането на капацитет за анализ и формулиране на политики за развитие на селските райони и на земеделието в страните от Югоизточна Европа“. Основният извод от изследването е, че изостаналите селски общини все още не могат да усетят ефекта от присъединяването на страната към ЕС и че техните икономики не са интегрирани не само към международния, но и към националния пазар.

Аграрен сектор

Земеделската земя в общината възлиза на 154 704 da. Природо-климатичните условия са подходящи за развитието на топлолюбиви плодове и зеленчуци. Планинският релеф благоприятства развитието на животновъдството. До 1989 г., основната специализация на земеделието е тютюнопроизводство и животновъдство. Тази дейност е съсредоточена в АПК „Огражден“, който включва около 37 хил. da стопанисвана земя, от която обработваемата е около 20 хил. da.

След 1989 г. земята е възстановена на собствениците. Подобно и на останалата част от страната, една от основните пречки за развитието на ефективно земеделие е разпокъсаността на стопанствата и неустановената собственост (наличието на голям брой наследници). От друга страна условията за развитието на зеленчукопроизводството са отлични — метеорологичните условия позволяват местните производители на ранни зеленчуци да излязат на пазара първи в страната и да се възползват от по-високите цени.

Наличието на големи по площ естествени ливади и пасища са предпоставка за развитие на животновъдството, като най-разпространено е отглеждането на овце.

Селскостопанското производство се осигурява от кооперации, сдружения и частни стопани. Броят на регистрираните земеделски стопани през последните години, за които има информация, е както следва:

Брой на регистрираните земеделски производители в община Струмияни по години
Number of Registered Agricultural Producers in the Municipality of Strumiyani (by years)

	2002	2003	2004	2009
Брой / Number	43	30	68	75

Ефективността на земеделското производство е ниска поради разпокъсаността на земята и липсата на достатъчно малогабаритна техника. Разчита се на влагането на много ръчен труд и добивите са незадоволителни. На табл. 1 са посочени данни с размера на площите, обема на производството и добивите през 2004 г.

Неблагоприятно е положението и в животновъдството. Налице е намаляване на броя на почти

Таблица 1/Table 1

Основни растениевъдни продукти, отглеждани в община Струмяни/Main Plant-growing Crops, Cultivated in the Municipality of Strumyani

Култура/Crop	Площи/Areas, da	Производство/Production, t	Добив/Yields, kg/da
Ябълки/Apples	50	70	1400
Праскови/Peaches	93	74	800
Лозя винени/Vineyards	2000	50	200
Лозя десертни/Table grape vineyards	250	900	450
Сливи/Plums	100	20	200
Пипер/Pepper	50	25	500
Домати/Tomatoes	70	56	800
Картофи/Potatoes	1200	102	850
Дини/Watermelons	40	64	1600
Пъпеша/Melons	40	56	1400
Фасул/Beans	150	13,5	90
Царевица/Maize	600	78	130
Пшеница/Wheat	190	66	350

всички видове животни с изключение на козите. Обеднялото население се стреми да произвежда козе мляко с ниска себестойност, но това създава допълнителен проблем за опазването на горите, които и без това не са в добро състояние. На територията на общината през 2004 г. има 820 говеда, от които 520 крави, 8190 овце, 5500 кози, 1015 свине, 7000 птици и 600 пчелни семейства. Състоянието на животновъдните обекти е лошо, а използваните производствени методи са изостанали и с ниска степен на механизация.

Хранително-вкусовата промишленост не е развита (с изключение на един цех за производство на малотрайни колбаси).

Стремежът към по-подробно изясняване на състоянието и тенденциите в развитието на земеделието в общината наложи провеждането на теренно проучване на селските домакинства. Избрана е случайна извадка от 20 домакинства, живеещи на територията на общината или в съседните общини, без разлика от техния социално-икономически профил, размер на стопанството, големина на семейството и източници на доходи. Предварително избраните членове на земеделските домакинства са посетени и интервюирани с помощта на въпросник, изготвен от международните консултанти по проекта. Както показва анализът на получените отговори, изследваните домакинства отговарят до голяма степен на типичната за общината структура на земеделието — зеленчукопроизводство и то предимно ранно парниково. Резултатите от изследването могат условно да бъдат обобщени в отразените по-долу тематични направления.

Профил на изследваните домакинства

Една от целите на изследването е да се разберат настроенията и намеренията на най-активните и перспективни членове на общността. Демографският и семейният профил на анкетираните показва, че посочената цел е напълно реализирана: 35%

от интервюираните са на възраст между 18 и 30 години, 35% — между 30 и 40 години, 25% — между 40 и 50 години и едва 5% — над 50 години.

Само 10% от интервюираните нямат в семейството си член на възраст до 40 години. В 55% от случаите в семейството има поне двама, а в 10% от случаите — и трима члена на възраст до 40 години. 65% от интервюираните са мъже.

Демографският облик на изследваните домакинства (предимно млади хора), определя до голяма степен и фазата на техния семеен цикъл. Повече от половината интервюирани (55%) произхождат от домакинства, състоящи се от 4 члена, а една четвърт — от домакинствата с 3 члена. Най-малобройни в извадката са групите на домакинствата с 2 члена — 10%, с 1 член — 5% и с 5 члена — 1%.

Образователното равнище на анкетираните също дава основание да се направи изводът, че извадката се състои от перспективни членове на общността. 80% от изследваните имат завършено средно образование, 10% — висше образование и 10% са в процес на завършване на висшето си образование. Подобна структура на образователното равнище, при която 20% от земеделците да имат висше образование, не е типична за страната и вероятно за община Струмяни, но тя се обяснява с непредставителния характер на извадката и стремежа на изследването да се достигне до най-активните хора.

Отговорите на въпросите, свързани със заетостта, потвърждават неблагоприятната картина, характерна за селските райони не само в областта, но и в цялата страна. В 30% от домакинствата например няма нито един възрастен работещ на пълен работен ден, в 45% от случаите — на работа е само един възрастен член и едва в 25% от случаите всички членове в трудоспособна възраст са на работа. Независимо от правителствените програми и разширяването на социалните мерки през последните години 35% от интервюираните

заявяват, че не разполагат с никакви други парични източници и разчитат единствено на земеделието за изхранването на семействата им.

Потенциал, структура на производството и източници на доходи

Само 5% от анкетираните заявяват, че не обработват земя. Останалите обработват предимно собствена земя, а 5% от анкетираните и наемат земя. Големият процент на обработващите земя се обяснява със спецификата на производствената структура в общината, където е развито предимно ранното зеленчукопроизводство, но не и животновъдството, независимо от благоприятните природо-климатични особености. Само 20% от анкетираните са специализирани в областта на животновъдството, а 5% са със смесено растениевъдно-животновъдно стопанство. Потвърждава се ситуацията, характерна и за останалите селски райони в страната, където животновъдите обикновено не обработват земя, поради което нямат възможност да се възползват от директните субсидии, отпускани на единица площ. И в община Струмяни специализираните се в областта на животновъдството не обработват въобще или обработват ограничени поземлени площи, главно за задоволяване на своите собствени нужди.

Около 15% от анкетираните не използват цялата земя, която притежават. Причината за наличието на пустеещи участъци в някои населени места според анкетираните, е липсата на време и възможност за наемане на работна ръка. Като втора по значение причина се посочва и недостигът на необходимата техника и оборудване.

Общината не прави изключение от общата картина в страната и по отношение на размера на обработваните площи. 85% от анкетираните посочват, че обработват до 10 da, а в 65% от случаите размерът на обработваните участъци е под 3 da. Независимо от интензивния характер на зеленчукопроизводството, в което са специализирани фермерите в региона, малкият размер на обработваните площи не позволява да се реализират икономии от мащаба на производството. В стопанствата се използва предимно семейният труд поради недостиг както на външна работна ръка, така и на достатъчно свободни парични средства за наемането ѝ. Само 5% от фермерите обработват над 100 da, като на тях отглеждат главно зърнени храни.

75% от анкетираните са специализирани в областта на растениевъдството. Най-често се отглеждат ранни полски или оранжерийни зеленчуци (в 75% от всички стопанства), плодове (30%), винено и десертно грозде (25%), царевица (10%) и пшеница (5%). Що се отнася до животновъдството, най-развито е овцевъдството (в 10% от всички изследвани стопанства), зайцевъдството (10%), го-

ведовъдството (5%) и коневъдството (5%). Само 5% от анкетираните могат да се причислят към групата на средните за страната животновъди. В това отношение общината не прави изключение от общата за страната картина, в която животновъдството е в сериозна структурна криза. Характерно за посочените 5% средни животновъди е и това, че тяхната дейност е диверсифицирана и излиза извън земеделието. Това им позволява да прехвърлят финансови и трудови ресурси към животновъдството и да намаляват риска от колебанията на цените на готовата продукция.

Налице са различия по отношение предназначението на продукцията в зависимост от вида на произвежданите продукти. Така например 100% от ранните зеленчуци и животинските продукти се реализират на пазара, докато плодовете, виненото и десертното грозде са почти напълно предназначени за собствена консумация. Фермерите, отглеждащи зърнени култури, ги използват главно за изхранване на животните. Основните канали за реализация на готовата продукция са близката зеленчукова борса или търговци, които идват на място и изкупуват продукцията.

Специализиращите се в производството на растениевъдни и животински продукти се отличават в намеренията си за бъдещето развитие на техните стопанства. 94% от произвеждащите ранни парникови и полски зеленчуци имат намерение да увеличат обработваните площи през близките няколко години, а 6% смятат да задържат производството на същото равнище. По-скептични са настроените сред производителите на плодове и грозде, повечето от които не планират разширяване на площите. Структурните проблеми в отрасъла са причината, поради която 60% от анкетираните животновъди не искат да разширяват производството. Останалите 40%, които планират разширяване, отглеждат зайци и намират добри пазарни ниши за готовата продукция. Според мнението на анкетираните страната като цяло, и в частност община Струмяни, притежава сравнителни предимства по-скоро в овцевъдството, отколкото в говедовъдството, където изкупните цени са ниски и неустойчиви. Като почти нулеви оценяват шансовете за развитието на свиневъдството, където ножицата на цените между фуражите и готовата продукция е твърде неизгодна за производителите.

Земеделието е главният източник на доходи за сравнително голям процент от изследваните домакинства — 30%. Стойностите на този показател са обяснимо високи за общината, която е една от най-слабо индустриализираните в страната.

Изследването потвърждава тезата за ниската материално-техническа обезпеченост на българските фермери. Едва 20% от специализираните в отглеждането на растениевъдни продукти фермери, притежават камион или бус за превоз на го-

Структура на заетостта в едно средно голямо село

В село Сливница живеят 660 души. От тях в трудоспособна възраст са около 300 души. По-младите жени са заети главно в местните шивашки цехове, а по-възрастните работят като наемни работници в близката голяма оранжерия. Работните места за мъже са ограничени, поради което по-голямата част от тях работят в София или в чужбина. С настъпването на световната криза някои от имигрантите се завръщат, голяма част от цеховете са затворени или работят с намален капацитет, което създава допълнително напрежение на пазара на труда.

Със сериозно земеделие се занимават около 20 семейства: 15—16 отглеждат ранни картофи, а други 5—6 произвеждат корнишони и домати. Има отделно около 40 семейства, които отглеждат продукти както за самозадоволяване, така и за пазара. Десетина от тях са пенсионери.

(Оценката е направена според думите на бивш кмет на село Сливница)

товата продукция и само 11% — трактор и водна помпа. Не по-добро е положението и при животновъдите, при които също само 20% имат трактор, косачка и специализирани транспортни средства.

Система за трансфер на знания и информация

Част от въпросите в анкетата имат за цел да открият какво е състоянието и проблемите в системата за трансфер на информация. Изследването показва, че като цяло анкетираните лица придават голямо значение на качествената и навременна информация относно пазара, държавните помощи, новостите в производството и технологиите. При това броят на източниците за получаване на информацията варира в зависимост от типа на информацията. Така например почти 100% от фермерите научават за новости в производството от местните агрономи и ветеринарни специалисти. Каналът за получаването на информация често е неформален — фермерът се осведомява от специалистите — продавачи в магазина, откъдето купува съответния препарат.

Значително по-широк е броят на информационните източници за държавните програми и субсидии. Най-често (в 40% от случаите), това са консултантите и преди всичко областните служби на Националната служба за съвети в земеделието. На следващо място с равностойно значение (с около 25% всяко) се нареждат приятелите, интернет и електронните медии. По-малка роля като източник на информация за държавните помощи имат съобщенията и информационните кампании на Министерството на земеделието и храните (10%) и печатните медии (5%). Интензивността на използването на интернет зависи главно от възрастта на анкетирания или наличието на млади хора в семейството.

Интересно е, че само 10% от анкетираните заявяват, че няма да ползват консултантски услуги. Половината от лицата с отрицателно отношение към консултантските услуги обясняват своето отношение към тях с обстоятелството, че нямат нужда, а останалата половина с това, че тези услуги са много скъпи.

Огромното мнозинство от анкетираните са готови да заплатят за консултантски услуги в случаите, когато не могат да се справят сами с да-

ден икономически или технологичен проблем. При интерпретацията на тези данни трябва да се подхожда все пак с известна резервираност, тъй като съществува разлика между намерения и реални действия. Практиката както по Програма САПАРД, така и по Програмата за развитие на селските райони показва, че дребните фермери не са склонни да дават пари на частни консултанти и прибегват до услугите главно на Националната служба за съвети в земеделието, чиито експерти предоставят консултации безплатно. Подобно поведение може да бъде обяснено не само с лошото финансово състояние на българските фермери, но и с някои черти на местната народопсихология, според която консултантският труд не се оценява високо. Посочената теза се потвърждава от данните за честотата на използване на консултантски услуги. Едва 30% от анкетираните заявяват, че прибегват редовно до съветите на външни консултанти, докато 65% използват съветнически услуги рядко или когато възникне сериозен проблем.

Ролята на различните пазарни играчи за развитието на земеделието

Независимо че страната е членка на ЕС, вече трета година и ползва средства по предприемаческите програми, всеобщо е убеждението, че земеделието е оставено изцяло в ръцете на фермерите и че за разлика от ситуацията в другите страни-членки, ролята на българската държава е сведена почти до нула. 75% от анкетираните изтъкват, че положението трябва да се промени и в бъдеще държавата да се превърне в основен двигател за прогреса на земеделието. Като аргумент за това мнение се привежда практиката на съседна Гърция, където фермерите получават значително по-разнообразни и големи субсидии.

Информираността относно отделните видове субсидии варира и зависи силно от производствената структура на съответните стопанства. Тъй като сред анкетираните преобладават производителите на ранни зеленчуци, най-добра информация съществува за субсидията „Млад фермер“ по Програмата за развитие на селските райони. Почти всички анкетираните знаят за съществуването на подобна субсидия, а 20% от тях са кандидатствали по мярката.

В същото време повечето от анкетиранияте не знаят за наличието на субсидии, които облагодетелстват главно други сектори на земеделието (като зърнопроизводителите например). Мнозинството от отговорилите не са чували, че съществуват субсидии за закупуването на петрол и торове, за създаването на нови овощни градини, за отглеждането на тютюн и т.н. Някои от тези субсидии и програми са с дългогодишна история и тяхното непознаване говори за недостатъчно активна разяснителна дейност на Министерството на земеделието и храните.

Пропуски в достигането на информацията до потенциалните бенефициенти има и в този момент, когато някои от мерките (като тази за полупазарните стопанства или за плащанията в планинските райони и за агроекологични мероприятия) са все още почти непознати, независимо че са подходящи за приложение в общината. Така например 90% от анкетиранияте не са чували за мярката „Полупазарни стопанства“ в Програмата за развитие на селските райони. Може да се очаква, че с реализирането на първите проекти по тези все още непознати мерки, активността на местните фермери постепенно ще се увеличи, тъй като независимо от наличието на множество канали за получаването на информация относно правителствените програми, с най-голяма надеждност си остава мнението и поведението на съседите и другите фермери.

Проблеми и ограничения при участие в държавните програми за подпомагане на земеделието

Значителна част от анкетиранияте (85%) изказват съмнение, че държавните помощи в земеделието могат да достигнат и до тях. Една от причините за този скептицизъм е липсата на достатъчно примери за местни фермери, които успяват да получат някаква субсидия. Едва 20% от анкетиранияте са взели държавни помощи за инвестиционни нужди, предаване на качествена продукция или по Схемата за единното плащане. Мнозинството от анкетиранияте (60%) споделят, че кандидатстването по държавните програми е свързано с много бюрокрация. Освен липсата на информация, друга съществена причина за неучастието на фермерите в правителствените програми е ограниченият достъп до банкови кредити. Само 5% от анкетиранияте заявяват, че използват редовно банкови кредити в своя бизнес. Други 15% са теглили единствено потребителски кредити, които са използвали за бизнес цели. Тъй като повечето от мерките по държавните програми изискват собствено финансиране за изпълнението на проектите, фермерите не са в състояние да кандидатстват по тях.

Някога ползвали ли сте банкови кредити за Вашия бизнес?

„Не, никога не съм си и помислял за банков кредит. Искат да имаш голяма недвижима собственост, която да заложеш. Дори и да имаш такава собственост, нямаше да прибягна да услугите на банката — лихвите са много големи, а печалбата в земеделието е доста ниска. Когато започне кампанията, събирам пари от роднини и приятели и така се оправям“.

Интервюиран в село Драката

Невъзможността да се кандидатства по някои мерки е свързана със сериозни структурни проблеми на българското земеделие. Така например, едно от изискването за кандидатстване по мярката „Полупазарни стопанства“ е фермерът да докаже, че има документ за собственост върху земеделските постройки, в които отглежда животните. С разрушаването на кооперативната система в страната в началото на 90-те години обаче, животните са прибрали в примитивни сгради и бараки в дворовете на къщите, поради което е невъзможно представянето на подобен документ. Друго необходимо условие за кандидатстване по мярката е бенефициентът да бъде на възраст до 60 години, но да не е пенсионер. Това изискване се оказва пречка за някои активни хора (като военни например) да имат достъп до мярката.

Сериозен проблем в българското земеделие е и раздробеният характер на поземлената собственост. Участието в мярката „Млад фермер“, която е твърде привлекателна, поради авансовото отпускане на субсидията, може да е съпътствано със значителни проблеми за бенефициентите на покъсен етап, когато те трябва да увеличат размера на обработваната земя. Закупуването или дори наемането на земеделска земя е сериозно предизвикателство, поради наличието на значителен брой собственици, които трябва да вземат единодушно решение за продаване или отдаване земята.

Защо не сте кандидатствали по държавните програми за развитието на земеделието?

„Не вярвам в тези програми. По цял ден телевизията, радиото и вестниците гърмят за някакви субсидии, но ако ги има, те въобще не достигат до нас. Ето затова предпочитам да си взема кредит от банката и да не се разправям с бюрокрацията. Но сега кредитите стават много скъпи — около 14% лихва. Кажете ми кой бизнес може да издържи с тези нива на лихвите! Ами то излиза, че работя само за банката. Добре че имам и кафене, та и оттам изкарвам по нещо“.

Интервюиран от село Микрево

Върху мнението на анкетиранияте, че държавните субсидии са недостижими за тях, влияние оказват и проблемите на фермерите, които вече са кандидатствали по различните мерки. Така например 100% от анкетиранияте, които са кандидатствали по мярката „Млад фермер“, изтъкват невъзможността да получат обратна информация

от Разплащателната агенция, относно съдбата на техния проект. Те не знаят дали да продължат с изпълнението на проекта или да чакат решението на Агенцията, а тази неизвестност оказва негативно отражение върху ефективността на управлението на тяхното стопанство. Обяснението, че не съществува достатъчен административен капацитет в централата на Разплащателната агенция за обработването на многобройните проекти, не се приема от анкетираните. 80% от тях смятат, че проектите могат и трябва да бъдат разглеждани от местните служби на Разплащателните агенции, в които има достатъчно способни експерти да взимат компетентни решения.

Настроения относно възможността за коопериране и съвместни действия

Кооперирането и партньорството не се разглеждат като възможност за развитието на успешен бизнес или за увеличаването на конкурентната мощ на земеделските производители. Всички анкетираните признават, че на този етап не съществуват никакви форми на коопериране или съвместни действия в техния регион. Единствената форма на взаимодействие между производителите е обменът на информация за пазара или за правителствените програми, но дори и този обмен се осъществява неформално и нередовно.

90% от анкетираните смятат, че перспективите за съвместни действия и в бъдеще са обречени на неуспех. Те не смятат, че обединението на слаби във финансово отношение и с различни интереси фермери ще спомогне с нещо за подобряване на ситуацията. Съвместното закупуване на техника се смята за неуместно, тъй като отговорността за поддържането и стопанисването ѝ се размива между многото собственици. Съвместната продажба на готовата продукция също се смята за неудачно начинание, тъй като отглежданите сортове и качества зеленчуци са много различни.

Бихте ли били заинтересовани от покупката на земеделска техника и споделянето ѝ с други производители от Вашето село?

„Не, това няма как да стане. Още на втория ден ще се изпокараме. Предпочитам както и досега да си наема техника от някой частник и да си платя. Той си е собственик и знае как да се грижи за машината.“

Интервюирана в село Микрево

Едва 10% от анкетираните вярват в силата на кооперирането. Те обаче са твърде скептични към възможностите, това коопериране да бъде осъществено в близко бъдеще. Като главна причина се изтъква липсата на колективен дух сред хората след 50 години командна икономика, както и наличието на противоположни интереси между много дребните и средните фермери. Само 5% от

анкетираните споменават, че вече се водят преговори за коопериране в техните населени места, но и тези опити са завършили с неуспех.

Обединени ли са производителите от Вашето село по някакъв начин?

„Не, ако не се смята обменът на информация за пазара и реколтата. Преди години се опитахме да направим организация на производителите на оранжерийна продукция, но нищо не излезе. Недоверието между хората е голямо, а и нямаме достатъчно информация как точно да изградим организацията. Що се отнася до общото закупуване и ползване на техника, не вярвам това да стане — нали знаете, че за общото никой не се грижи и накрая резултатите са лоши.“

Интервюирана от село Драката

Скептицизмът, относно предимствата на кооперирането проличават от отговорите и на други въпроси, съдържащи се в анкетата. Така например нито един анкетиран не смята, че има нужда от коопериране с други стопани при започването на ново производство или разширяването на съществуващите стопанства. Нещо повече, получаването дори и на повече информация, относно предимствата на коопериране не се разглежда като приоритет сред анкетираните. Данните показват, че в общината е налице типичната за цялата страна картина на негативно отношение към кооперациите като начин за увеличаване на пазарната сила на фермерите. С това се обяснява и неуспехът на мярката „Образуване на групи от производители“ по действащата Програма за развитие на селските райони, където броят на подадените проекти е съвсем незначителен. Независимо от усилията на правителството да облекчи условията по кандидатстване (намаляване на минималния брой на участници в кооператива, отказване от задължението продукцията да се продава единствено през кооператива и т.н), интересът към коопериране на този етап е почти нулев.

Оценка на дейността и помощта на местните органи в селските райони

Мнението на анкетираните за ролята на местните органи в техния всекидневен живот е различна по отношение на проблемите, свързани с техния бизнес и тези, свързани с подобряването на жизнената среда. Всеобщо е схващането, че местните органи имат ограничени компетенции в областта на подпомагането на частния бизнес и в частност земеделието. Всички запитани са на мнение, че за субсидиите и насърчаването на бизнеса е отговорна преди всичко държавата. От нея се очаква да създава, управлява и контролира различните програми и мерки за насърчаване на земеделието. Посоченото мнение се обяснява със силната централизация на земеделската политика в страната, при което местните органи нямат почти никак-

ви инструменти и финансови средства да влияят върху земеделското производство. Ограниченият брой фермери, които участват в правителствените програми и получават субсидии, засилва у анкетираните убеждението, че нито централната, нито местната власт може да им реши проблемите, свързани с бизнеса и получаването на достойни доходи.

Кой би Ви помогнал, за да се подобрят условията за местния бизнес и условията на живот?

„Като гледам какво се случва през последните години, съм убеден, че само ние самите можем да си помогнем, за да заживеем по-добре. Има обаче един проблем, който не може да бъде решен от отделните земеделски стопани и той е свързан с разпокъсания характер на поземлената собственост. И в нашата община неразбориите със земята са големи“.

Интервюиран от село Струмьяни

Като най-важни фактори за нарастването на благосъстоянието на техните семейства, анкетираните посочват увеличаването на доходите (в 100% от случаите), достъпът до изгодни кредити (65%), до експертни услуги (40%) и до информация (40%). Обучението и повишаването на квалификацията стои на доста по-задно място — едва 15% от анкетираните ги определят като важен фактор. На доста задно място стои и по-добрата организация на пазарите — само 5% от анкетираните смятат, че тя може да допринесе за подобряване на тяхното икономическо състояние. От друга страна почти всички фермери в областта на зеленчукопроизводството се оплакват от нелоялната конкуренция на производителите в съседните страни, както и от обстоятелството, че почти всички сделки на едро със зеленчуци са в сивия сектор.

Ролята на местната власт за подобряване на живота на село

„Единственото, което може да направи местната власт, за да подобри нашия живот, е да създава работни места. Засега това не се получава и затова всеки се спасява сам. Нашето село например се намира близо до град Сандански и това е голямо предимство за нас. Сутрин хората пътуват за работа натам, а вечер се прибират в селото. Ако живееш обаче далече от град Сандански, намирането на работа е голям проблем“.

Интервюирана от село Микрево

Много по-оптимистично е мнението на анкетираните по отношение на усилията на местната власт да подобри жизнената среда в общината. Мнозинството от фермерите споделят, че единствената разлика в условията на живот в селския район и в големия град е равнището на заетостта и безработицата. Ето защо създаването на работна ръка се разглежда на този етап като основен

и може би единствен приоритет пред местната власт. При това 60% от анкетираните, разглеждат именно земеделството като възможност за професионална реализация.

Има ли нещо, което да Ви липсва във Вашето село?

„Нищо не ми липсва, доволен съм от усилията на общината да благоустроява и подобрява околната среда. Ако имаш достатъчно доходи, е много по-добре и за тебе, и за децата ти да живеят на село вместо в големия град. Имам познати, които си продадоха къщата тук и си купиха панелен апартамент в Сандански. Искрено ги съжалявам, като ги гледам как се печат в жегата през лятото“.

Интервюирана от село Струмьяни

Що се отнася до т.нар. „жизнена среда“, тя се оценява като по-добра в големите села на общината, отколкото в близките по-големи градове. Явно е, че мнозинството от анкетираните оценяват предимствата от живота в малкото селище и решението им да останат в общината, вместо да емигрират към други райони в страната или в чужбина е целенасочено и осъзнато. Може би за това решение допринася и близостта до град Сандански, където много жители на общината намират професионална реализация. По този начин те съчетават предимствата на живота в малкото селище и възможността да работят, като пътуват всеки ден до съседния град.

ЛИТЕРАТУРА

1. Стратегия за развитие на община Струмьяни 2007—2013 г.

Agricultural Development of the Municipality of Strumyani

A. SIMOVA

Sofia University „St. Kliment Ohridski“

(Summary)

Bulgaria has been a member of the EU for three years, yet it encounters enormous problems in absorbing the structural EU funds aimed at the development of the underdeveloped rural areas. The purpose of this article is to analyze the development of the agrarian sector and the opinions of the farmers in one of the less developed rural municipalities — this of Strumyani. The main conclusion from the analysis is that the least developed areas in the country cannot yet feel the effect of the EU membership and their economy is integrated neither in the national, nor in the international market.

The effectiveness of the agricultural production is low due to the land fragmentation and the lack of small scale technique. The processing industry is underdeveloped (with the exception of a meat processing plant).

The field study of the local rural households proves that the structural EU funds are almost inaccessible to the potential beneficiaries in the municipality and the reasons for that are both objective and subjective.

Key words: agriculture, farmers, Strumyani municipality

Статията е постъпила в редакцията на 16.12.2009 г.